

Питання 15. Острозька академія – освітній, науковий, громадський центр українства.

Важливим центром освіти була Острозька академія, першим ректором якої був Герасим Смотрицький. З початку XVII ст. центром освіти став Київ. У 1615 р. тут відкривається братська школа, а при Києво-Печерській лаврі митрополитом Петром Могилою відкривається "Гімназіон". У 1632 р. ці школи об'єднуються у Київський колегіум, викладання в якому велося на рівні західноєвропейських університетів. Тут працювали видатні вчені та педагоги: Лазар Баранович, Інокентій Гізель, Стефан Яворський та ін. Сприяло розвитку університетської освіти в Україні перетворення у 1661 р. у Львові єзуїтського колегіуму в університет.

На межі XVI–XVII ст. під впливом західноєвропейських гуманістичних та реформаційних ідей в українській освіті відбулися істотні зміни. Було створено нові навчальні заклади, які ґрунтувалися на національних освітніх традиціях, поєднанні вітчизняного і кращого європейського досвіду. До них належать Острозький культурно-освітній центр, Львівська і Київська братські школи, Київська колегія, Києво-Могилянська академія. На Волині найбільший і найвпливовіший культурно-освітній осередок діяв в Острозі. Саме тут у 1576 р. князем Василем-Костянтином Острозьким (1526–1608), одним із найбагатших і найвпливовіших магнатів того часу, була заснована школа "Острозька академія", яка перетворилася у справжній центр розвитку освіти і літератури. До складу цього центру, ввійшли колегія, як перша спроба створити школу вищого типу у східних слов'ян, науково-літературний гурток, який об'єднав відомих вітчизняних та іноземних перекладачів та друкарня.

В Острозькій академії викладали сім вільних наук (граматику, риторику, діалектику, арифметику, геометрію, музику, астрономію), а також вищих наук: філософії, богослов'я, медицини. Тут учні опановували п'ять мов: слов'янську, польську, давньоєврейську, грецьку і латинську. У навчальному процесі в академії поєднувалися два типи культур – візантійська і західноєвропейська.

Викладацькою діяльністю в академії займалися: літератор Дем'ян Наливайко (брат Северина, ватажка козацько-селянського повстання 1593–1596 рр.); грецький вчений та релігійний діяч Кирило Лукаріс (в майбутньому Константинопольський патріарх); астроном, математик, доктор медицини Ян Лятош; грецький вчений і релігійний діяч Емануїл Мосхопуло, Никифор Парасхос-Кантакузен.

Викладачі академії складали підручники, писали полемічні праці, захищаючи православ'я. В Острозі постало потужне українське видавництво, в якому друкував свої праці Іван Федоров: греко-слов'янський "Буквар" (1578) – перший український підручник, слов'яно мовна "Острозька Біблія" (1581); визначні полемічні твори "Ключ царства небесного" і "Календар римський

новий" (1587) Герасима Смотрицького, "Апокрисис" Христофора Філарета. Учень Острозької академії Мелетій Смотрицький написав першу фундаментальну слов'янську "Граматику", яку М. Ломоносов назвав "вратами ученості", "Книжка събраніє вещей нужнейших..." – перший в історії кириличної поліграфії покажчик стародрукованих текстів Тимофія Михайловича та ін.

Серед випускників Острозької академії – гетьман війська Запорізького Конашевич-Сагайдачний, перший ректор Київської братської школи Іов Борецький, лаврський архіандрит Єлисей Плетинецький, письменник Мелетій Смотрицький, автор знаменитої "Палінодії" Захарія Копистинецький, відомий церковний і культурний діяч Ісакія Борискович та ін.